

Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi'deki Karşılıklı Hemşehri Dernekleri Örneği*

Elvan Terzi**
Yüksel KOÇAK***

ÖZET

Farklı sosyal ve kültürel özelliklere sahip grupların, kentsel yaşam kuralları çerçevesinde yaşamlarını sürdürdükleri yer olarak tanımlanabilecek olan kent, kırsal kesimde hızlı nüfus artışı, tarım alanlarının bölünmesi, tarım alanlarında makineleşme, kentlerde iş imkanlarının artması, kentsel yaşamın sosyal ve kültürel açıdan daha cazip hale gelmesi gibi nedenlerle kırsal kesimlerden veya yaşam standartları bakımından daha düşük imkanlara sahip yerleşim yerlerinden göç eden insanların yerleşmeleriyle birlikte, fiziksel ve sosyal dokularında bazı değişimlere uğramakta ve bu değişim aynı zamanda bu kentlerde bir çok problemi de beraberinde getirmektedir.

Göç alan kentlerde ortaya çıkan sorunlar arasında; göç sonucu kente gelenlerin daha çok herhangi bir mesleğe mensup olmayan insanlardan olması onların kentlerde iş bulmalarını zorlaştırmakta veya daha düşük geliri ve kötü şartlarda çalışmalarına neden olmaktadır. Yine ayrıca hızlı göç nedeniyle kentteki yapılaşmanın ihtiyacı karşılayamaması gecekondu sorununu da beraberinde getirmektedir. Bunlara ilaveten, kentlerdeki altyapı, ulaşım ve çevre sorunları, bölgelerarası yatırımlarda, kentleşme oranlarında ve nüfus yoğunluklarında eşitsizlik, kente göç edenlerin kentle bütünleşememe gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle metropol kentlerde ortaya çıkan hırsızlık, kapkaççılık gibi suçların artması da kentlerde ortaya çıkan sorunlar arasında sayılabilir.

Türkiye'de; 1950'lerle birlikte ortaya çıkan sanayileşme süreci ve buna paralel olarak tanımdaki hızlı makineleşme, yine kırsal kesimde toprak-nüfus dengesinin değişmesi, işsizlik, gelir yetersizliği, kentlerin olanaklarından yararlanma isteği gibi nedenler, göçlerin nedenleri arasındadır. Göçler, genel olarak geri kalmış bölge ve kentlerden daha gelişmiş bölge ve kentlere doğru yaşanmaktadır. 1980'li yıllarda ise göç nedenleri arasında terör de eklenmiştir. Bu tarihten sonraki göçler, kırdan kente değil de kentlerden kentlere doğru ağırlık kazanmaya başlamıştır. Teröre ilaveten, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yapılan barajlar da göçü tetiklemiştir. Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa gibi kentler, "zorunlu göç"lerin yaşanmasıyla birlikte, nüfuslarında ciddi anlamda artış olan kentler arasında sayılabilir.

Sanayileşmeyle birlikte başlayan söz konusu göç hareketleri, kentlerin oluşmasına ve kentlerde olumlu veya olumsuz birtakım etkilerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kırsal kesimden kente göç eden bireylere yardımcı olan hemşehri dernekleri, göç edenler için önemli bir yere sahiptir. Hemşehri dernekleri, hemşehrilik bilincinin ve hemşehri dayanışmasının oluşmasında etkili bir kurumdur.

Bu çalışmada hemşehri derneklerinin, kentleşme ve hemşehrilik bilinci üzerinde etkisinin olup olmadığı yapılan anket çalışmasıyla ortaya konulmuştur. Bu bağlamda önce yapılan teorik araştırmalarda, Türkiye'de kentleşme sürecine bakılarak kentleşmenin nedenleri, sonuçları ve ortaya çıkardığı sorunlar irdelenmiş, daha sonra da kentleşmeyle birlikte kentlerde dayanışma ve yardımlaşma amacıyla kurulan hemşehri dernekleri ve hemşehri derneklerinin kentleşme ve hemşehrilik bilinci üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, kentleşme, hemşehrilik bilinci, hemşehrilik, hemşehri dernekleri.

A Research, On The Relationship Hometown Associations, Fellow Citizenship Awareness And Urbanization

ABSTRACT

Different social and cultural characteristics of groups with urban life, under the rules continue their lives where they can be identified as the city, in rural areas of rapid population growth, agricultural land division, agricultural areas of mechanization, in

* Bu çalışmadaki veriler, Elvan Terzi'nin, Yrd. Doç. Dr. Yüksel Koçak danışmanlığında tamamlanan Kafkas Üniversitesi'ndeki Yüksek Lisans Tezinden alınmış ve farklı bir versiyonu KAYFOR Bursa'da sözlü olarak sunulmuştur.

** Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

*** Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi

the cities of job opportunities increase of urban life, social and cultural aspects become more attractive as reasons from rural areas or living standards lower in facilities with residential areas migrating the settlement of people with physical and social fabric of some of the undergoes changes and these changes at the same time in these cities many problems also brings with it.

Migration in the cities problems arising among result of migration to the city from mostly any profession not belong to the people not from their cities to find jobs undermines or more low-income and poor working conditions leads to. Still further, due to rapid migration to urban slums to meet the needs of the settlement also raises problems. In addition, urban infrastructure, transportation and environmental issues, in interregional investment, urbanization rates and disparities in population density, urban migrants to the urban problems such as inability to integrate arises. theft occurring especially in metropolitan cities, increasing crimes such as mugging in the city are among the problems that arise.

In Turkey, in 1950 emerged along with the process of industrialization and in parallel in agriculture rapid mechanization, still in rural land-population balance changes, unemployment, lack of income, urban advantage of opportunities such as the desire causes of migration are among the causes. Migration generally more developed than underdeveloped regions and urban regions and cities are experiencing right. Terror on the causes of migration in the 1980s, has also been added. After this date, migration, rural to urban areas but also from cities to cities started to gain weight. In addition to terrorism, the Southeastern Anatolia Project (GAP) has triggered the migration dams. Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, such as cities, forced migrations' with experienced, serious increase in the population of the city among others.

The subject immigration activities that have started with industrialization led to city constructions and some positive and negative effects in cities. Hometown associations that help people who immigrate from countryside to cities have a crucial place for immigrants. Hometown associations are effective institutions in creating citizenship awareness and citizenship solidarity.

In this study, it is analyzed that if hometown associations have any effect on citizenship and urbanization. Concordantly, in the past theoretic studies, causes, effects and emerging problems of urbanization were examined by regarding the urbanization process of Turkey and afterwards, the effect of hometown associations, founded with the aim of solidarity and cooperation, on urbanization and citizenship awareness was evaluated.

Keywords: Urbanization, to urbanize, citizenship awareness, citizenship, hometown associations.

GİRİŞ

Sanayileşme ile birlikte tüm dünyada başlayan kentleşme hareketi, Türkiye'de de 1950'li yıllarda başlamıştır. Aslında sanayileşmenin bir neticesi olarak başlayan kentleşme hareketi, "göç" olgusunu da beraberinde tetiklemiştir. Bu dönemde tarımda modern üretim araçları kullanılmaya başlanmış, insan gücü yerini makinelerle bırakmaya başlamış, tarımsal alanlar miras yoluyla parçalanmış, buna bağlı olarak da işsizlik önemli derecede artmıştır. Diğer yandan, kentlerdeki sanayi, hizmet ve ticaret sektörlerinde iş imkanları artmış, eğitim ve sağlık alanlarında kentlerde daha geniş imkanlar doğmuştur. Bütün bu gelişmeler kırdan kente göçü tetikleyen en önemli nedenler arasındadır. Bunun dışında Türkiye özelinde, 1980 sonrası ortaya çıkan terör olgusu da göçe neden olan etmenler arasında belirtmek gerekir.

Göçle kırdan kente gelen insanlar, kentte farklı bir yaşam tarzıyla karşılaşmakta ve bu durum insanların kente uyumunda bazı sorunlara neden olmaktadır. Bunun içindir ki, genellikle göç olgusu kentlerdeki akraba, hemşehri gibi insanların bulunduğu bölgelere yönelik gerçekleşen bir olgudur. Göç edenlerin yapmış olduğu bu öncelikli tercih onların, yeni gittikleri yerlerde kendilerini yalnız hissetmemeleri, ihtiyaç duyulduğunda kendilerine yardımcı olunacağı inancından kaynaklanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da kentlerde genellikle yöresel dayanışma dernekleri (hemşehri dernekleri) kurulmaktadır. Bu derneklerde bir yandan hemşehriler arasında dayanışma, yardımlaşma, hemşehrilik bilinci geliştirilirken diğer yandan kendilerine ait örf, adet, gelenek ve göreneklerin de devamı sağlanmakta, yeni kuşaklara aktarılmaktadır.

Bu çalışmada betimsel ve tarihsel araştırma yöntemleri kullanılmış, basılı ve elektronik ortamdaki yazılı kaynaklar taranarak bilgi toplanmış ve elde edilen bulgular niceliksel olarak çözümleme teknikleriyle işlenmiştir.

Çalışmada, kentleşme ve göçle ilgili teorik kısımdan sonra, İstanbul Sultangazi'deki Karşılı hemşehri dernekleri üyelerine yönelik yapılan anket çalışmasına yer verilmiş ve bu anket çalışmasıyla hemşehri derneklerinin, hemşehrilik ve kentleşme bilinci üzerinde nasıl etkide bulunduğu sorulan sorular ve yapılan gözlem yardımıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. KENT, KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME ÜZERİNE KAVRAMSAL MÜLAHAZALAR

Göçlerle birlikte kent, kentleşme ve kentleşme kavramları da dikkat çeken konulardan olmuştur. Bu kavramları kısaca aşağıdaki şekilde tanımlamak mümkündür:

Kent kavramı: "Tarım dışı üretimin yapıldığı ve bütün üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği; belirli teknolojinin beraberinde getirdiği büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış yerleşme yeri" şeklinde tanımlanmaktadır (Kıray 1972: 1'den akt. İnat 2006: 26).

Kentleşme kavramı ise: “Demografik anlamda kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfus içindeki payının yükselmesi, siyasi anlamda kent sayılan/kabul edilen yerleşim yerlerinin sayısındaki artışı, iktisadi anlamda kent ekonomisinde tarımın payının azalması buna karşın sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün payının artması ve sosyolojik anlamda kente özgü yaşam tarzının hakim hale gelmesi süreci”dir (Y. Şahin 2010: 6).

Kent ve kentleşme kavramlarına bağlı olarak ortaya çıkan kentleşme kavramına da bu bağlamda değinmek gerekir. **Kentleşme:** “Kentleşme olgusuyla birlikte yaşanan/yaşanması gereken ve birey ve gruplar ile bir bütün olarak kentli toplumun kentsel değerleri benimsemesi, özümsemesi ve kentsel davranış modellerini sergilemesi halidir. Kentleşme fiziki ve demografik bir anlamı ifade ederken, kentleşme sosyal ve psikolojik içeriklere sahiptir. Kentleşme, her şeyden önce bir yaşam biçimidir” (Parlak 2011: 453).

Çalışmada sadece kavramların ne anlama geldiğini gösterme bakımından birer örnek tanımlamaya yer verilmiştir. Aslında yapılan çalışmalar göstermektedir ki, kent, kentleşme ve kentleşme gibi kavramlar hemen her bilim dalını bir yönüyle ilgilendiren kavramlardır. Dolayısıyla bu kavramların tanımlanmasında her bilim insanı kendi ilgi alanı doğrultusunda farklı tanımlamalar yapabilmektedir. Çalışmanın konusu kavramlar üzerine ortaya çıkan farklar olmadığından bilim insanlarının bu kavramlar üzerindeki farklı görüşlerine yer verilmemiştir. Ancak kısaca her üç kavrama yönelik tanımlama yapmak gerekirse; kent; teknoloji yoğun üretimin yapıldığı heterojen yapıya sahip yerleşim yeri, kentleşme; kente özgü yaşam tarzının egemen hale gelmesi, kentleşme ise; kente ait olan yaşam tarzının benimsenerek, ona ayak uydurulması şeklinde tanımlanabilir.

2. KENTLEŞME NEDENLERİ

Genel olarak kentleşme ile ilgili yapılan araştırmalarda kentleşme nedenleri siyasi, ekonomik, teknolojik, sosyo-psikolojik gibi başlıklar altında irdelenmektedir. Ancak bu sınıflandırmaların birbirlerinden keskin bir şekilde ayrılabilen bir sınıflandırma olduğu söylenemez. Siyasi neden olarak sayılan bir gelişme aynı zamanda sosyo-psikolojik ya da ekonomik neden olarak da yer alabilmektedir. Dolayısıyla çalışmanın boyutu da düşünülerek çalışmada, ayrı başlıklar yerine tamamına bir bütün olarak değinilmesi tercih edilmiştir.

Siyasal anlaşmazlıklar, savaşlar, yönetimde merkezîyetçilik (R. Keleş 2000: 26), terör, demokrasinin ve demokratik değerlerin gelişmesi, seyahat ve yerleşme özgürlüğünün sağlanması, serbest ticarete ilişkin yasal düzenlemelerin yapılmış olması gibi hususlar (Terzi 2012: 9) kentleşmenin siyasi nedenleri arasında sayılabilir.

Sanayileşme ile birlikte tarım alanında kullanılacak aletlerin gelişmesi ve bunların tarımsal alanlarda kullanılmaya başlanması (R. Keleş 2000: 23), toprağın miras yoluyla parçalanması ve elde edilen gelirin tüketimi karşılamaması (Sağlam 2006: 36), buna bağlı olarak da tarımsal kesimin önemini kaybetmesi, sanayi ve hizmet sektörünün gelişmesi gibi nedenler de kentleşmenin ekonomik nedenleri arasında sayılabilir (Y. Şahin 2010: 49).

Kentleşmenin nedenlerinden bir diğeri de, sosyo-psikolojik nedenlerdir. Kırsal itici ve kentin çekici özellikleri ve kırsal yaşam ve kent yaşam tarzları arasındaki farklar da sosyo-psikolojik nedenler olarak gösterilebilir. Kente ait bireyin kendini daha özgür hissetme duygusu, daha kalabalık bir ortamda yaşama ya da geniş bir topluluğun üyesi olma hissi, kentte yaşamının kırsal yaşayanlara oranla bireylere vermiş olduğu gurur gibi nedenler kentleri bireyler nezdinde çekici kılmaktadır. (R. Keleş 2000: 27). Kentin bahsi geçen çekiciliği yanında terör, kan davası, farklı nedenlerle bireyler arasında ortaya çıkan husumetler de sosyo-psikolojik nedenler arasında gösterilebilir.

3. TÜRKİYE’DE KENTLEŞMENİN GEÇMİŞİ ÜZERİNE KISA BİR BAKIŞ

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’nin nüfusu 13 milyon civarında iken, günümüzde nüfus 76 milyona ulaşmıştır. 1920’lerde ülke nüfusunun ezici çoğunluğu kırsal kesimde yaşamaktaydılar. Oysa günümüzde, nüfusun büyük bir kısmı kentlerde ikamet etmektedir. Sanayileşme ve tarımda makineleşmeyle birlikte işsiz kalan insanlar, kente göç etmişlerdir. Kente göç eden insanların bir kısmı sanayi ve hizmet sektörlerinde; bir kısmı da daha marjinal işlerde (kapıcılık, işportacılık, ayakkabıcılık gibi) çalışmaya başlamıştır (Keleş 2006: 76’dan akt. Y. Şahin 2010: 55).

Dünya'da ve Türkiye'de ortaya çıkan bazı siyasi gelişmeler, Türkiye'de kentleşme olgusunu hızlandırmıştır. Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçilmiş olması, dünyaya paralel olarak Türkiye'de sanayi alanındaki gelişmeler bunlardan en önemlileri arasında sayılabilir (Çolakoğlu 2003: 471). Türkiye'de kentleşme hızının her geçen gün artması, bazı büyük kentlerin nüfusunu sürekli olarak artırmış, bölgeler arasındaki kentleşme hız ve düzeyinde farklılıklar ortaya çıkmış, buna bağlı olarak kentlerdeki iş gücü yapısı da sürekli bir değişim içinde olmuştur (Abadan-Unat ve diğerleri yy: 154). Bunların bir sonucu olarak kentler ve bölgeler arasında her geçen gün gelişmişlik farkı daha da artmıştır. Bu farkın artmasının en önemli nedenlerinden biri de, özellikle 1980'den sonra uygulanan neoliberal ekonomik politikalarıdır (Kaygalak 2009: 6). Yine aynı tarihlerde ortaya çıkan terör olgusu da Diyarbakır, Urfa gibi sanayi bakımından gelişmemiş kentlerin de metropol kent olmasına neden olmuştur.

Türkiye'deki kentleşme ile Batıdaki kentleşme arasında ufak bir kıyaslama yapılacak olursa, Türkiye'deki kentleşmenin özellikleri daha net olarak ortaya konabilir: Öncelikle kentleşme düzeyi bakımından bir kıyaslama yapılacak olursa, Türkiye'de kentleşme düzeyinin gelişmiş Batı ülkelerine göre daha düşük olduğu görülmektedir. Diğer bir husus, Türkiye'de kentler arasındaki gelişmişlik farkıdır. Türkiye'deki kentler arasındaki gelişmişlik seviyesi orantısız bir gelişme göstermiştir. Oysa Batı ülkelerinde kentleşme, sanayileşmeye paralel bir gelişim gösterdiğinden daha sağlıklıdır (İnat 2006: 35-36).

Türkiye'de, 1950'li yıllara kadar kapalı ekonomiye dayalı üretim ilişkileri söz konusu olmuştur. Ayrıca ulaşım ve iletişim olanakları da sınırlıydı. 1950-1980 yıllarını kapsayan dönemde ise; Türkiye'nin nüfusunda hızlı bir artış olmuş, kırdan kente göç hızlanmış, kentsel nüfus oranı kırsal nüfusun önüne geçmiştir. 1980'den sonra da kentleşme sürecinde; sadece kırdan kente değil, aynı zamanda kentten kente göçler başlamıştır (Tekeli, Gülöksüz 1983: 1227'den akt. Güçlü 2002: 28-30).

Bir devlet politikası olarak bazı kurumların bazı illere yerleştirilmiş olması da ilgili kentlerin gelişmesinde büyük katkı sağlamıştır. Örneğin; Erzurum'un kentleşmesinde ve gelişmesinde Atatürk Üniversitesi'nin ve 9. Kolordu Komutanlığı'nın, Malatya'da 2. Ordunun, Batman'da rafinerinin, İskenderun'da demir çelik sanayinin, Eskişehir'de Anadolu ve Osmangazi Üniversiteleri'nin olması adı geçen kentlerin gelişmesinde önemli derecede etkili olmuştur (Terzi 2012: 15-16).

Kentleşme ile birlikte Türkiye'de metropoliten kentler ortaya çıkmıştır. Metropoliten kent, literatürde nüfusu bir milyonu aşan kentler için kullanılmaktadır (Kaya 2008: 12). Bu bağlamda, 1955'te İstanbul, Türkiye'nin ilk metropoliten kenti olmuştur. İstanbul'dan sonra 1970'lerde Ankara, 1980'lerde İzmir metropol kentler arasına girmiştir (Demir ve Çabuk 2010: 206). Bursa, Adana, Antalya, Konya, Balıkesir, Diyarbakır, Gaziantep, Kayseri, Mersin, Hatay, Kocaeli, Manisa, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Van ve Samsun nüfusları bir milyonu geçen metropol kentler arasındadır (TÜİK 31 Aralık 2011). Kente göçün böylesine hızla devam ettiği bir süreçte metropol kentlerin sayısında her geçen gün artış olacağı benzetilmektedir.

Türkiye'de kentleşme sürecinin, bazı sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bunun en büyük nedeni, kentleşme ile sanayileşmenin paralel ilerleyememiş olmasıdır. Kentlere göç edenlerin karşılaştıkları sorunlarından biri, konut sıkıntısıdır. Bu sorunu çözmek için insanlar gecekondular inşa etme yoluna gitmişlerdir. Bu durum ülkede gecekondular ve çarpık kentleşme sorununu doğurmuştur. Ayrıca göç alan kentler altyapı hizmetlerini göçe paralel geliştirememişler ve bu kentlerde bir de altyapı ve ulaşım sorunları ortaya çıkmıştır. Bunlara ilaveten, nüfusu artan kentlerde; hava, su, toprak, ses ve gürültü kirliliği gibi çevre sorunları insanları tehdit etmeye başlamıştır. Bir önemli sorun da kente göç edenlerin kente uyum sorunudur. Kente göç edenler kendi alışkanlıklarını kente de uygulamaya çalışınca kente yaşayanlarla aralarında uyum sorunu ve dolayısıyla aynı kentte yaşayan iki yabancı topluluk oluşmuştur (Terzi 2012: 20). Söz konusu uyum sorunu genellikle kente göç eden birinci kuşak arasındadır. İkinci ve üçüncü kuşak bireylerin ise kente daha kolay uyum sağladığı söylenebilir.

4. GÖÇ ALAN KENTLERDE ORTAYA ÇIKAN DEĞİŞİMLER

Sanayileşmeyle birlikte başlayan kentleşme süreci, "göç"lerle çok yakından ilişkilidir. Özer göç kavramını, "*coğrafi mekan değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri*" şeklinde tanımlamıştır. Göçler, genel olarak iç göçler ve dış göçler olmak üzere iki

şekildedir (Özer 2004: 11). İç göçleri, bir ülkenin sınırları içinde olmak üzere bir yerden başka bir yere; dış göçleri ise bir ülkeden başka bir ülkeye hareket etmeyle gerçekleşen göçler diye ifade etmek mümkündür.

Türkiye’de iç göçler sonucunda kentlerde bazı sorunların (gecekondulaşma, işsizlik, konut, altyapı, ulaşım ve çevre sorunları, bölgelerarası yatırımlarda, kentleşme oranlarında ve nüfus yoğunluklarında eşitsizlik, kentle bütünleşememe sorunu, özellikle metropol kentlerde hırsızlık, kapkaççılık gibi suçların artması vb) yaşanılması kaçınılmaz olmuştur. Bunda hızlı ve kontrolsüz kentleşme hareketinin etkisi de bulunmaktadır.

Türkiye’de; 1950’lerden itibaren yaşanan sanayileşme süreci ve tarımdaki hızlı makineleşme, kırsal kesimde toprak-nüfus dengesinin değişmesi, işsizlik, gelir yetersizliği, kentlerin olanaklarından yararlanma isteği gibi nedenler, iç göçlerin nedenleri arasındadır. İç göçler, genellikle geri kalmış bölge ve kentlerden daha gelişmiş bölge ve kentlere doğru gerçekleşmektedir (Özer 2004: 24). 1980’li yıllardan sonraki göç hareketleri, kırdan kente değil de kentlerden kentlere doğru ağırlık kazanmaya başlamıştır. Göç hareketlerinin nedenleri arasına, 1990’larda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan terör olayları ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yapılmakta olan barajlar da etkili olmuştur. Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa gibi kentler, “zorunlu göç”lerin yaşanmasıyla birlikte, nüfuslarında ciddi anlamda artış olan kentler arasındadır (Kaygalak 2009: 81).

Kente göç etmiş olan insanların bir kısmı (geldikleri yeri özleyen, kendilerini kente ait hissetmeyen, kentlilik bilinci oluşmamış bireyler) kenti sahiplenemediği için kentin var olan olanaklarını da korumamaktadır. Bu durum hem çevre kirliliğine hem de kentsel hizmetlerin maliyetlerinin büyük oranda artmasına yol açmaktadır (Terzi 2012: 32).

Türkiye’nin kentleşme sürecinde “ağ türü” ilişkiler de etkisini göstermiştir. Bu ilişkiler sayesinde kente göç edenlerin, bilmedikleri bir kentte kendilerini güvende sayabilecekleri ortamların oluşması sağlanmaktadır. Göç edenlerin kentte uyum sağlayabilmelerinde, iş ve ev bulabilmelerinde, ağ türü ilişkilerin yardımı olmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu 2005: 96). Bu “ağ türü” ilişkilere; hemşehrilik, patronajlık ve cemaat ilişkileri gibi ilişkiler örnek verilebilir.

5. HEMŞEHİRİ, HEMŞEHLİK VE DERNEK KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Hemşehri, hemşehrilik ve dernek kavramları şu şekilde ele alınmaktadır: Hemşehri: “*Aynı şehirden, aynı köy ve kasabadan olan*” (Bağdatlı 2002: 266) herkesi ifade etmek için kullanılan bir kavramken; hemşehrilik: “*Hemşehri olma durumu*” (Püsküllüoğlu 1995: 740) anlamına gelmekte olan bir kavramdır. Ayrıca hemşehrilik, yerel değerlere dayalı bir örgütlenme biçimini (A. Köse 2008: 224) ve akraba ile arkadaş arasında olan bir kavramı ifade edebilmektedir. Hemşehrilik, kentleşme sürecinde akrabamsı tarzda işlev görmekte olan bir olgudur (Tekşen 2003: 66). Dernek kavramı ise: “*Kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere en az 7 kişinin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri ile kurulan tüzel kişiliğe sahip hukuki varlık*” (Yılmaz 2004: 271) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da hareketle bir derneğin kurulabilmesi için; kar amacı gütmeyen, ortak bir amaç doğrultusunda en az yedi kişinin bir araya gelmesi gerekir. Özellikle göç alan kentlerde kurulmuş olan hemşehri dernekleri bu kapsamda bir örnek olarak değerlendirilebilir.

6. TÜRK HUKUK MEVZUATINDA HEMŞEHLİK

Hemşehrilerle ve hemşehrilik bilinci ile ilgili olarak, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 13. ve 76. maddelerinde bilgi verilmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu, madde 13’te (hemşehri hukukunda), “*herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur*” ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca aynı Kanunun 76. maddesinde Kent Konseylerine yer verilmiştir. Kanuna göre, “*Kent Konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin bak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, besap sorma ve besap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.*” Bu maddeden de anlaşılacağı gibi Kent Konseyleri’nin bir amacı da, hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi için çalışma yapmaktır.

7. HEMŞEHRİ DERNEKLERİ ÜZERİNE

Dernekler kuruluş amaçlarına göre değişmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de çok farklı amaçlara yönelik dernek kurulduğu görülmektedir. Bunlardan birçoğuna örnek verilecek olursa; okullarla ilgili mezunlar derneği, eğitimle ilgili dernekler, kadın dernekleri, çevreyle ilgili dernekler, hayvanlarla ilgili dernekler, engelli dernekleri ve bu çalışma konusunu da oluşturan ve daha çok büyük kentlerde kurulan hemşehri dernekleri örnek gösterilebilir.

Kavramsal yaklaşımla hemşehri dernekleri, “Coğrafi bölgelerinden kopan kendileri ve yeni yerleşim yerlerinde doğan çocuklarını kültürel değerleriyle yaşatmaya ve yöresel kültürlerini devam ettirmeye özen gösteren organize gruplardır” (Genç 2008). Büyük kentlerde hemşehri dernekleri bir yandan geleneksel toplum motiflerini üzerinde taşıırken diğer yandan da gelişimin ve değişimin yaşanmasında önemli etkide bulunabilmektedirler (Büyükkınber 2008). Hemşehri derneklerinin isimlendirilmesinde genel olarak insanlar geldikleri il, ilçe ya da köylerinin adlarını kullanmaktadırlar. Söz konusu dernekler çoğunlukla hemşehriler arasında yardımlaşma ve dayanışma amacıyla kurulmaktadır. Ayrıca hemşehri derneklerinin, hemşehrilerin kente uyumlarıyla ilgili olarak da önemli etkilerinin olduğu söylenebilir (Terzi 2012: 48).

İnsanların hemşehri derneklerine yaklaşımı, onların kente göç etme sebeplerine ve oradaki durumlarına da bağlıdır. Örneğin, ekonomik nedenlerden dolayı göç etmiş olan insanlar için hemşehri dernekleri önemliken; iyi eğitim düzeyine ve iyi bir işe sahip olan insanlar için hemşehri dernekleri, diğer kesime oranla pek de önemli olmayabilir (Çaymaz 2005: 2). Bunun nedeni hemşehri derneklerine üye olanların genellikle yardımlaşma ve dayanışma içinde olmak isteyen insanlar olmasıdır. Yani, maddi durumu iyi olmayan, iş arayan, sıkıntılarına çözüm bulabilmek için yardıma muhtaç olan, özellikle kente yeni gelmiş insanlar, hemşehri derneklerine daha çok ihtiyaç duymaktadır.

Hemşehri derneklerinin bir diğer önemi ise gerek yerel gerekse genel seçimlerde ortaya çıkmaktadır. Hemşehriler bu dernekler aracılığıyla belli bir kişiye ya da siyasi partiye yönlendirilebilmekte, bu derneklere dayalı olarak zaman zaman siyasetlerle pazarlıklar bile yapılabilmektedir.

8. HEMŞEHRİ DERNEKLERİ, HEMŞEHRİLER VE KENTLEŞME İLİŞKİSİ

Her ne kadar bütün hemşehri dernekleri için söylenemese de, hemşehri derneklerinin hemşehriler üzerindeki etkisinin göz ardı edilemeyecek kadar büyük olduğu söylenebilir. Özellikle gelişen teknolojiyle birlikte hemşehri derneklerinin de hemşehrilere ulaşması kolaylaşmış, aralarındaki iletişim ağının güçlenmesi, derneklerin hemşehrileri etkileme olasılığını biraz daha artırmıştır.

Hemşehriler, kentte tutunabilme, iş ve konut bulabilme, kültürel kimliklerini koruma, kamuoyunu etkileyebilme ve baskı gücü oluşturabilme gibi amaçlarla birbirleriyle dayanışma içerisindedirler. İşte bu dayanışma çoğunlukla dernekler aracılığıyla sağlanmaktadır. Ayrıca bu dernekler, hemşehrilerin kentle bütünleşmelerinde de etkilidirler. Kente göç etmiş insanlar için hemşehri derneklerinin “tampon kurum” işlevi olduğu da söylenebilir (Bal 2006: 112).

Hemşehri derneklerinin kuruluş amaçlarını; “kente ayak uydurmak için uygun ortamların oluşmasını sağlamak”, “hemşehrileri bir araya getirmek”, “hemşehrileri dernek çatısı altında toplamak”, “gelinen yöreye ait kültürel değerleri korumak ve yaşatmak”, “maddi durumları iyi olmayanlara yardımda bulunmak”, “fakir ailelerin çocuklarına burs vermek”, “hemşehrilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmak” şeklinde ifade etmek mümkündür (Doğan ve Toprak 2009: 30).

Göçle birlikte kente gelenlerin, kentin hangi semtine yerleşeceklerinde hemşehrilik ilişkilerinin büyük etkisi vardır. İnsanlar çoğunlukla hemşehrilerinin bulunduğu semtleri tercih etmektedirler. Kente henüz gelmiş bir kişinin gerek kendisi, gerekse ailesi için yaşamı daha kolay kılan unsur, kente daha önce yerleşmiş olan hemşehrileridir (Sencer 1979: 306'dan akt. İnat 2006: 42). Bunun en önemli nedenleri, bilinmeyen bir yerde yalnızlık çekmemek ve ev ve iş konularında onlardan yardım istemektir.

Hemşehri derneklerinin kurucu ve aktif üyelerin öncelikli amaçları öz kültürlerini kentte de yaşatmaktır. Fakat kültürlerini yaşatmaları çoğunlukla, memlekete özgü bazı yemekler, birkaç el sanatı ve folklorik danslarla sınırlıdır. Bu faaliyetlerin daha çok, sosyal yardımlaşma ve dayanışma temelli olduğu söylenebilir (Kurtoğlu 2012: 151). Hemşehri derneklerinde kurucu üyeler genellikle birinci kuşak bireylerdir. Onların memleketlerine duydukları özlem, ikinci ve üçüncü kuşak bireylere göre daha fazladır. Dolayısıyla ikinci ve üçüncü kuşak bireyler hemşehri derneklerine birinci kuşak bireyler kadar ilgi göstermemektedirler. Bu tür

derneklerde aktif görev üstlenenlerin bir diğer amacı da genel ya da yerel seçimlerde hemşehrilerinin oylarına talip olmaktır. Bunlar bazen doğrudan kendileri seçimlerde aday olurken, bazen de bu oylara dayalı olarak bir baskı unsuru oluşturmaktadırlar.

9. İSTANBUL/SULTANGAZİ'DEKİ KARSLI HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN KENTLİLEŞME VE HEMŞEHRİLİK BİLİNCİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

A. Araştırma

Çalışma, İstanbul/Sultangazi ilçesindeki Karşlı Hemşehri derneklerinde yapılan anket çalışmasından elde edilen bilgilere ve bulgulara yer verilmiştir.

1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, Karşlı hemşehri derneklerinin üyeler üzerindeki hemşehrilik ve kentleşme bilincine yönelik etkilerini ortaya koymaktır. Bu çalışmada, Karşlı hemşehrilerin İstanbul Sultangazi'ye göç etmelerindeki sebepler, dayanışma içerisinde olmak için kurdukları hemşehri dernekleri, hemşehri derneklerinin Karşlı hemşehri üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu ve bu bulguların kentleşme olgusu üzerinde nasıl bir sonuca yol açtığı analiz edilmiştir. Araştırmanın çözüm aradığı sorular şu şekilde ifade edilebilir:

-Hemşehri dernekleri ile hemşehrilik bilinci arasında ilişki var mıdır? (Korelasyon analizi neticesinde belirlenmiştir.)

-Hemşehri dernekleri ile kentleşme bilinci arasında bir ilişki var mıdır? (Korelasyon analizi neticesinde belirlenmiştir.)

-Hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilincine etkisi nedir? (Regresyon analizi neticesinde belirlenmiştir.)

-Hemşehri derneklerinin kentleşme bilincine etkisi nedir? (Regresyon analizi neticesinde belirlenmiştir.)

-Demografik özelliklere göre hemşehri derneklerinde, hemşehrilik bilinci ve kentleşme bilinci farklılık göstermekte midir? (t-testi ve anova analizleri sonucu belirlenmiştir.)

2. Araştırmanın Önemi

Kentleşme olgusunun hızlı bir şekilde yaşandığı son zamanlarda, insanların kent olanaklarından yararlanmak için özellikle seçtikleri metropol kentlere göç etmeleri alışılmış bir durumdur. Göç edilen yerlerde hemşehrilerle irtibata geçilerek hemşehrilik ilişkileri yoğunlaştırılmaktadır. Hemşehri derneklerinin kurulmasındaki amaç birlik ve beraberlik duygusu içerisinde hemşehrilerin birbirlerine yardım edebilmeleridir. Kentlere göç etmiş olan insanlar kente uyum konusunda çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır.

Göç edenlerin bir kısmı kente uymaya çalışsa da; diğer bir kısmı kendi geldiği yörenin özelliklerini korumaya çalışmakta ve kente uyum hususunda herhangi bir çaba göstermemektedir. Hemşehri dernekleri bir yandan hemşehrilerine yardımcı olmaya çalışırken diğer yandan kente uyum sağlamak isteyen hemşehrilerine de zaman zaman kısıtlayıcı rol oynayabilmektedir.

Çalışmada Sultangazi'yi seçmemizdeki amaç Karşlıların yoğunlukla göç ettikleri yerler arasında olmasından kaynaklanmaktadır. Sultangazi, İstanbul'un "varoş" olarak bilinen semtleri arasında sayılabilir. Bu bölgelerde durumunu düzelteren genellikle İstanbul'un daha gelişmiş (Bakırköy, Kadıköy, Levent) semtlerine taşınmaktadırlar.

Bu çerçevede araştırma, genelde hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilincine ve kentleşme üzerine etkilerinin belirlenmesi bakımından, özelde ise İstanbul Sultangazi'deki Karşlı hemşehri derneklerinin hemşehri üzerinde etkisinin tespiti bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmanın, daha sonra konuya yönelik araştırma yapmak isteyenlere de yardımcı olması beklenmektedir. Araştırmada aksi ifade edilmedikçe % 95 güven aralığında çalışılmıştır.

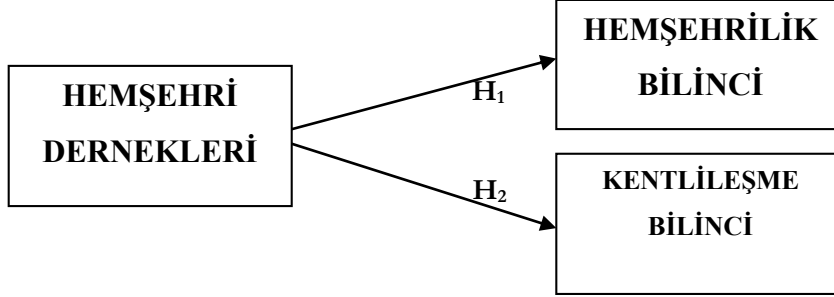
3. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Araştırmanın kapsamını Sultangazi'ye göç etmiş olan Karşlı hemşehri dernekleri üyeleri oluşturmaktadır. Sultangazi'nin araştırma kapsamına alınmasının nedeni Karşlı hemşehrilerin yoğunlukla

göç ettikleri yer olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırmanın sadece Sultangazi'deki Karşlı hemşehri dernekleri üyelerini kapsamaması araştırmanın kısıtını oluşturmaktadır.

4. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Aşağıdaki model, hemşehri derneklerinin hemşehrilik ve kentleşme bilinci üzerindeki etkisini ifade etmek üzere tarafımızdan oluşturulmuştur.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Bu modelde hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci üzerindeki etkisi H_1 hipotezi ile, kentleşme bilinci üzerindeki etkisi ise H_2 hipotezi ile açıklanmıştır. Araştırmanın, modelden hareketle oluşturulan 2 hipotezi vardır. Araştırmanın hipotezleri aşağıda gösterilmektedir.

H_1 : Hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci üzerinde etkisi vardır.

H_2 : Hemşehri derneklerinin kentleşme bilinci üzerinde etkisi vardır.

5. Araştırmanın Yöntemi

Karşlı hemşehri derneklerinin hemşehrilik ve kentleşme bilinci üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla yürütülen bu çalışma, anket yöntemi ile veri toplanması ve analiz edilmesine yönelik bir saha çalışması olarak hazırlanmıştır. Anket formunda yer alan sorular ilgili literatürün taraması sonucunda oluşturulmuştur. Anketler yüz yüze uygulanmıştır. Veriler SPSS for Windows 17.0'da analiz edilmiştir.

6. Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkeni, hemşehri dernekleridir. Araştırmanın bağımlı değişkenleri ise hemşehrilik bilinci ve kentleşme bilincidir.

6.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Sultangazi'deki hemşehri derneklerine üye olan Karşlı hemşehrilik oluşturulmaktadır. Sultangazi'deki Karşlıların kurdukları derneklerle ilgili yapılan araştırmada, toplamda resmi olarak derneklere üye olanların sayısının 900-1000 civarında olduğu ancak derneklere bağlantılı olanların sayısının ise bu rakamların çok üstünde olduğu (3000 civarında) olduğu görülmüştür. Bireylerin derneklere resmi olarak üye olmak istememelerinin nedenleri arasında, derneklere ödenecek aidatlardan kaçınma ve dernek yöneticileriyle olan ilişkiler sayılabilir.

Araştırmanın örneklem büyüklüğü, 157 olarak belirlenmiştir. Araştırmada derneklere resmi kayıtlı kişilerin tamamına anket uygulaması yapılması düşünülmüş ancak dernek üyelerinden sadece 157'si anket uygulamasını kabul etmiş diğerleri farklı nedenlerle anket sorularına cevap vermeyi reddetmişlerdir. Dolayısıyla çalışmadaki örneklemin 157 olarak belirlenmiş olmasının adeta bir zorunluluktan kaynaklandığı söylenebilir.

Seçilecek örneklemin büyüklüğü evrenin büyüklüğüne, ne kadar homojen olduğuna ve araştırmanın başında kabul edilen hata düzeyine göre farklılık göstermektedir. Araştırma için kabul edilen güvenilirlik seviyesi olan % 95 güvenilirlik seviyesi ve evrenin homojen olduğu varsayımı ile tahmini evren büyüklüğünün 100.000.000 olduğu durumda bile 136 örneklem ile çalışmanın evren hakkındaki

genellemeler için yeterli olacağı belirlenmiştir (Saruhan ve Özdemirci 2011: 142-143'ten akt. Güner 2012: 78). Buradan hareketle araştırmamızda örneklem büyüklüğü 157 olarak belirlenmiştir.

6.2. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Bu anket genel olarak kullanılan Likert tipi ölçeğe dayalı anket çalışmasıdır.

Çalışmada, 2 kısımdan oluşan bir soru formu kullanılmıştır. Anket formunun ilk kısmında hemşehri derneği, hemşehrilik ve kentleşme bilinçleri ölçülmek üzere 5'li Likert ölçeğine göre düzenlenen soru dizisi kullanılmıştır. Katılımcılar bu ifadelerle katılma derecelerini Likert ölçeğine göre “(1) Hiç Katılmıyorum”, “(2) Katılmıyorum”, “(3) Kararsızım”, “(4) Katılıyorum” ve “(5) Kesinlikle Katılıyorum” olacak şekilde belirtmişlerdir.

Anketin 2. kısmı ise 13 sorudan oluşan demografik değişkenleri barındırmaktadır. Burada katılımcıların cinsiyeti, yaşı, doğum ili, doğum yeri, mesleği, önceki mesleği, eğitim durumu, ikamet yılı, gelir durumu, çocuk sayısı, eş ile yakınlık derecesi, eşin mesleği ve eşin eğitim durumuyla ilgili bilgileri tespit etmeye yönelik sorular sorulmuştur.

6.3. Araştırmada Kullanılan Testler

Araştırmada veriler SPSS for Windows 17.0 paket programı ile analiz yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Cronbach's Alpha test istatistiğine bakılmıştır. Bunun yanında korelasyon, regresyon, t testi ve anova testi de yapılmıştır.

Hemşehri dernekleri ile hemşehrilik bilinci ve kentleşme bilinci arasındaki ilişkiyi test etmek üzere korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizini müteakip, hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci ve kentleşme bilinci üzerindeki etkilerini açıklamak üzere regresyon analizi uygulanmıştır. Son aşamada ise, katılımcıların demografik özelliklerine göre hemşehrilik bilinci ve kentleşme bilincinin farklılaşmış farklılaşmadığını ortaya koymak üzere bağımsız örneklem t testi (independent sample t-test) ve tek yönlü varyans analizi (one way anova) yapılmıştır.

7. Bulgular

Araştırmanın bu kısmında ankete katılan Karılı hemşehri derneklerine üye olan hemşehrilerin demografik özellikleri, ölçeğin güvenilirliği ile ilgili tanımlayıcı ve açıklayıcı istatistikler ortaya konmuştur.

Araştırmaya 157 kişi katılmış, bunlardan 139 kişi cinsiyetini işaretlemiş, 18 kişi de cinsiyetini işaretlememiştir. Araştırmaya katılanların % 76,3'ü erkeklerden, % 23,7'si de kadınlardan oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların; % 13'ü 20 yaş ve altı, % 23,4'ü 21-30, % 24'ü 31-40, % 28,6'sı 41-50, % 11'i de 51 yaş ve üzerindeki kişilerden oluşmaktadır.

Örneklem grubumuzun, 103'ü Kars'ta, 44'ü İstanbul'da ve geriye kalan 10 kişi de başka illerde doğmuştur.

Araştırmaya katılan 157 kişiden 115'i doğum yerini belirtmiş, 2 kişi ise boş bırakmıştır. Katılanların % 56,1'i köyde, % 34,2'si ilçede ve % 9,7'si de ilde doğmuştur.

Araştırmaya katılan toplam 157 kişinin % 39,5'i işçi, % 5,7'si memur, % 26,8'i esnaf, % 12,7'si işsiz ve % 15,3'ü de başka işte çalışmaktadır.

Araştırmaya katılanlardan 135'i önceki mesleğini belirtirken 22'si de boş bırakmıştır. Meslek dağılımlarına bakılacak olunursa; % 38,5'inin işsiz, % 31,9'unun aynı işte ve % 29,6'sının da hayvancılıkla uğraştığı görülmektedir.

Örneklem grubunu oluşturan 157 kişiden 156'sı eğitim durumunu belirtmiş, bir kişi ise belirtmemiştir. Eğitim durumunu belirtenlerden 57'si ilkököl, 39'u ortaokul, 39'u lise, 12'si üniversite, 5'i okur-yazar değil, 4'ü de okuryazardır.

Örneklem grubundan 154 kişi ikamet yılını (Sultangazi'de oturma yılı) işaretlemiş, 3 kişi de boş bırakmıştır. Araştırmaya katılanların % 3,9'u 1-5 yıl arası, % 10,4'ü 6-10 yıl arası, % 14,3'ü 11-15 yıl arası ve en büyük paya sahip olan % 71,4'ü de 16 yıl ve üstünde Sultangazi'de ikamet etmektedir.

Örnekleme grubumuzun gelir düzeyini 145 kişi işaretlemiş, 12 kişi boş bırakmıştır. Araştırmaya katılanların % 40'ını oluşturan 58 kişinin gelir düzeyi 800-1500 arasında, % 25'i asgari ücret ve altında, % 17,2'si 1501-2500 TL arasında ve geriye kalan % 17,2'si de 2501 ve üzerinde gelire sahiptir.

Araştırmaya katılan toplam 157 kişiden, 153'ü çocuk sayısını işaretlemiş, 4 kişi de boş bırakmıştır. Katılanların % 28,8'i yok, % 49,7'si 1-3, % 17,6'sı 4-5, % 3,9'u da 6 ve üstünü işaretlemiştir. Toplam 76 kişi 1-3 arası çocuğa sahiptir.

Araştırmaya katılanların % 25'inin evli olmadığı, % 25'inin akrabasıyla evlendiği, % 25'inin hemşehrisiyle evlendiği ve geriye kalan % 25'inin de eşyle hiçbir akrabalığının olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan 157 kişiden toplam 115'i bu soruya cevap vermiş, 42'si de boş bırakmıştır. Katılanların % 71,3'ü ev hanımı, % 14,8'i işçi, % 5,2'si memur, % 8,7'si de diğer seçeneğini işaretlemiş ve bu seçenekte serbest meslek, ev hanımı, çiftçi, öğrenci gibi cevaplar verilmiştir.

Araştırmaya katılanların; % 41'i ilkököl, % 24,8'i ortaokul, % 19,7'si lise, % 6,8'i okur yazar değil, % 4,3'ü okur yazar ve % 3,4'ü de üniversite mezunudur.

8. Güvenilirlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymak üzere Cronbach's Alpha değerine bakılmış ve $\alpha = 0,902$ bulunmuştur. % 90,2 sosyal bilimler için oldukça yüksek bir güvenilirlik oranıdır. Hemşehri dernekleri ile ilgili soruların güvenilirliği % 82,8, hemşehrilik bilinci ile ilgili soruların güvenilirliği % 86,7 ve kentleşme bilinci ile ilgili soruların güvenilirliği ise % 65,1 olarak tespit edilmiştir.

9. Değişkenler Arası İlişki (Korelasyon Analizi)

Modelin bağımsız değişkeni olan hemşehri dernekleri ile bağımlı değişkenler olan hemşehrilik bilinci ve kentleşme bilinci arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak üzere pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analizin sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir. Tabloda, % 95 ve % 99 güvenilirlik düzeylerinde aralarında ilişki olduğu tespit edilen değişkenler ifade edilmiştir. Buna göre, hemşehri dernekleri ile hemşehrilik bilinci arasında % 99 güvenilirlik düzeyinde pozitif yönlü orta dereceli anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Hemşehri dernekleri ile kentleşme bilinci arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Çalışmanın temel amaçları arasında olmamakla birlikte hemşehrilik bilinci ile kentleşme bilinci arasında da % 95 güvenilirlik düzeyinde pozitif yönlü zayıf dereceli anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 1. Değişkenler Arası İlişki (Korelasyon Analizi)

	Hemşehri Dernekleri	Hemşehrilik Bilinci	Kentleşme Bilinci
Hemşehri Dernekleri	1		
Hemşehrilik Bilinci	0,696** 0,000	1	
Kentleşme Bilinci	0,104 0,202	0,205* 0,011	1

*. 0,05 anlamlılık düzeyinde değişkenler arası ilişki (2-tailed).

** 0,01 anlamlılık düzeyinde değişkenler arası ilişki (2-tailed)

10. Hemşehri Derneklerinin Hemşehrilik ve Kentleşme Bilinci Üzerindeki Etkileri

Regresyon analizleri yapılarak hemşehri derneklerinin, hemşehrilik ve kentleşme bilinci üzerinde etkisinin olup olmadığına bakılmıştır.

10.1. Hemşehri Derneklerinin Hemşehrilik Bilinci Üzerindeki Etkileri

Hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilincini etkileyip etkilemediğini, etkiliyorsa bu etkinin denklemini ortaya koymak üzere çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz neticesinde, R Square değerinin % 0,484, F değerinin 145,438 ve sig. değerinin 0,000 olarak tespit edilmesi modelin % 95 güvenilirlikte istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuç doğrultusunda araştırmanın birinci hipotezi olan H₁ hipotezinin doğrulandığı görülmektedir.

Tablo 2. Hemşehri Derneklerinin Hemşehrilik Bilinci Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: Hemşehrilik Bilinci	Beta	Sig.	R ²	F- değeri	Sig.
Sabit	1,082	0,000	0,484	145,438	0,000
Hemşehri Dernekleri	0,666	0,000			

Tabloya göre hemşehrilik bilincinin % 48,4'ü bağımsız değişken olan hemşehri dernekleri tarafından açıklanmaktadır. Bu doğrultuda, etkiyi ifade eden regresyon denklemi şu şekilde oluşturulabilir:

$$\text{Hemşehrilik Bilinci} = 1,082 + 0,666 \times \text{Hemşehri Dernekleri}$$

Bu denkleme göre, hemşehri derneklerine yönelik algıda meydana gelen 1 birimlik bir değişim hemşehrilik bilinci üzerinde doğru orantılı olarak 0,666 birimlik bir değişim meydana getirmektedir.

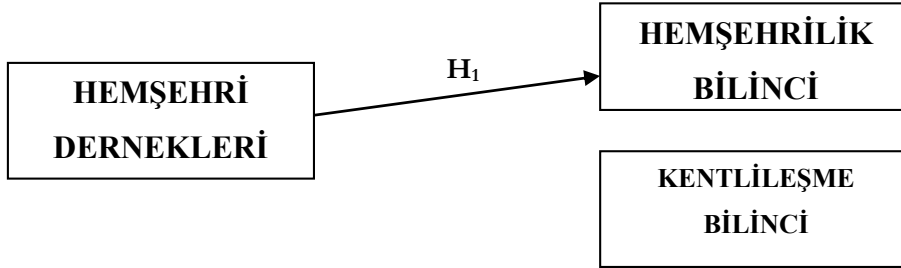
10.2. Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Bilinci Üzerindeki Etkileri

Aşağıdaki tabloya ait değerler incelendiğinde anlamlılık (sig.) değerinin 0,202 olması % 95 güven aralığında modelin anlamlı olmadığını ifade etmektedir. Buradan hareketle hemşehri derneklerinin kentleşme bilinci üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu sonuç dikkate alındığında araştırmannın ikinci hipotezi olan H₂ hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 3. Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Bilinci Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken: Kentleşme Bilinci	Beta	Sig.	R ²	F- değeri	Sig.
Sabit	2,979	0,000	0,011	1,639	0,202
Hemşehri Dernekleri	0,118	0,202			

Yapılan regresyon analizleri neticesinde ortaya çıkan model Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Araştırma Neticesinde Oluşan Model

Yapılan regresyon analizleri sonucunda H₁ hipotezi doğrulanmış, H₂ hipotezi ise reddedilmiştir. Buna göre hemşehri derneklerinin, hemşehrilik bilinci üzerinde etkisinin olduğu; kentleşme bilinci üzerinde ise etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Yukarıdaki modelde de hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilincine olan etkisi gösterilmektedir.

11. Hemşehrilerin Demografik Özelliklerine Göre Farklılık Testleri

Farklılık testlerinin yapılmasındaki amaç, hemşehri dernekleri üyelerinin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu gibi demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır.

11.1. Hemşehrilik Bilinci İle İlgili Farklılık Testleri

Hemşehrilik bilincinin hemşehri dernekleri üyelerinin demografik özelliklerine göre farklılık arz edip etmediğini tespit etmek için farklılık testi yapılmıştır.

Demografik özelliklere göre hemşehrilik bilincinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde hem Sultangazi'ye gelmeden önceki işe göre hem de eşlerin yakınlık durumuna göre farklılık olduğu tespit edilmiştir. Sultangazi'ye gelmeden önceki işi ve eşler arasındaki yakınlık durumunu ifade eden değişkenlerin hangileri arasında fark olduğunu ortaya koymak üzere Tukey analizi yapılmıştır.

Sultangazi'ye gelmeden önceki işe göre hemşehrilik bilinci, hayvancılıkla uğraşanlar ile işsiz olanlar arasında ve hayvancılıkla uğraşanlar ile aynı işte olanlar arasında farklılık arz etmektedir. Ayrıca eşlerin yakınlık durumuna göre hemşehrilik bilinci, evli olmayanlar ile akraba olanlar arasında ve evli olmayanlar ile yakınlık durumu olmayanlar arasında farklılık arz etmektedir. Bunlar dışındaki diğer faktörlere göre hemşehrilik bilinci farklılık göstermemektedir.

11.2. Kentleşme Bilinci İle İlgili Farklılık Testleri

Hemşehri dernekleri üyelerinin demografik özelliklerine göre kentleşme bilincinin farklılık arz edip etmediğini tespit etmek için farklılık testi yapılmıştır.

Demografik özelliklere göre kentleşme bilincinin farklılaşp farklılaşmadığı incelendiğinde sadece eğitim durumuna göre bir fark olduğu tespit edilmiştir. Eğitim durumunu ifade eden değişkenlerin hangileri arasında fark olduğunu ortaya koymak üzere Tukey analizi yapılmıştır. Buna göre kentleşme bilinci, okur yazar olmayanlar ile ilkokul mezunu olanlar arasında ve okur yazar olmayanlar ile lise mezunu olanlar arasında farklılık arz etmektedir. Cinsiyet, yaş, meslek, doğum yeri gibi diğer faktörlere göre kentleşme bilinci farklılık göstermemektedir.

SONUÇ

Kentleşme olgusuna yönelik ileri sürülen nedenlerin genel olarak bütün dünyada bir benzerlik gösterdiği söylenebilir. Kentleşme ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda kentleşme nedenleri genel olarak; siyasi, ekonomik, teknolojik ve sosyo-psikolojik nedenler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu genel nedenlerin dışında, her ülkeye özgü olan itici, çekici ve iletici nedenler olarak isimlendirilebilecek nedenler de vardır. Bunlardan bazıları; tarımda modern araçların kullanılması, tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanarak daralması, "işsizlik" sorununun hızlı bir şekilde boy göstermesi, kentlerde sanayi, hizmet, ticaret ve marjinal iş alanlarında iş bulmanın daha kolay olması, özellikle eğitim ve sağlık alanlarında yeniliklerin ortaya çıkması, teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, yaşanan terör olayları şeklinde sıralanabilir.

Gelişmiş ülkelerin aksine Türkiye'de kentleşme olgusu sanayideki gelişmelere paralel bir gelişme göstermemiştir. Buna bağlı olarak da Türkiye'de "çarpık kentleşme" sorunu ortaya çıkmıştır. Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan kırdan kente göç; 1980'den sonra ise biçim değiştirmiş ve kentten kente doğru yoğunluk göstermiştir. Türkiye'de 1950'lerde kır nüfusu kent nüfusuna oranla daha yüksekken; 1980'den sonra kent nüfusu kır nüfusu oranını geçmiştir. Söz konusu kontrolsüz göçler, kentlerde işsizlik, konut, altyapı, ulaşım, çevre gibi konularda yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır.

İlk olarak memleketlerini terk ederek kente göç etmiş olan bireyler, yeni yerleşim alanlarına alışmada zorluk çekmemek, yalnız kalmamak için, konut ve iş bulma gibi konularda yardımcı olacaklarını düşündükleri akrabalarının, komşularının veya hemşehrilerinin buldukları yerlere gitmeyi tercih etmektedirler. Yeni kentlilerin, kentin koşullarına uyum sağlayabilmeleri ve kentte kendilerini yalnız hissetmemeleri için, önceden oraya yerleşen bireyler, kentlerde "ağ türü ilişkiler" geliştirmişlerdir. Bu ağ türü ilişkilerden olan hemşehri ilişkileri, genellikle hemşehri dernekleri aracılığıyla yürütülmektedir.

Hemşehri dernekleri, özellikle birinci kuşak hemşehriler tarafından kurulmakta ve bu kuşak üzerindeki etkisi diğer kuşaklara göre daha fazla olmaktadır. İkinci ve üçüncü kuşak bireyler, hemşehri derneklerine birinci kuşaktakilere oranla daha az katılmakta ve ilgi duymaktadırlar.

Bu çalışma, Türkiye'de hemşehri derneklerinin, kentleşme ve hemşehrilik bilinci üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemek için, anket yöntemi ile veri toplanması ve analiz edilmesine yönelik bir saha çalışması olarak hazırlanmıştır. Çalışmada iki hipotez sunulmuştur. Bunlar şu şekildedir:

H₁ : Hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci üzerinde etkisi vardır.

H₂ : Hemşehri derneklerinin kentleşme bilinci üzerinde etkisi vardır.

Sultangazi'deki Karşlı hemşehri dernekleri üyeleri arasından seçilen 157 kişilik örneklem grubuna, hemşehri derneklerinin hemşehriler üzerindeki, kentleşme ve hemşehrilik bilincini ölçen kapalı ve açık uçlu olmak üzere toplam 50 soruluk anket formu hazırlanarak uygulanmıştır. Bu araştırmadaki veriler SPSS for Windows 17.0 paket programıyla analiz edilmiş, ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Cronbach's Alpha testi istatistiğine bakılmış ve korelasyon, regresyon, t testi, anova testi ve Tukey analizi yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymak üzere bulunan Cronbach's Alpha değeri, % 90,2 olarak bulunmuştur. Araştırmada yapılan pearson korelasyonu sonucunda, hemşeri dernekleri ile kentleşme bilinci arasında anlamlı bir ilişki olmadığına; hemşeri dernekleri ile hemşerilik bilinci arasında ise % 99 güvenilirlik düzeyinde pozitif yönlü orta dereceli anlamlı bir ilişki olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca hemşerilik bilinci ile kentleşme bilinci arasında da % 95 güvenilirlik düzeyinde pozitif yönlü zayıf dereceli anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan çoklu regresyon analizleri sonucunda, hemşehri derneklerinin kentleşme bilinci üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığına; fakat hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci üzerinde ise % 95 güvenilirlikte istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca bağlı olarak H_1 hipotezi doğrulanmış; H_2 hipotezi ise reddedilmiştir. Yani hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci üzerinde etkisinin olduğu; hemşehri derneklerinin kentleşme bilinci üzerinde ise etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Son olarak yapılan farklılık testlerinde, hemşehrilerin demografik özelliklerine göre kentleşme bilincinde sadece hemşehrilerin eğitim durumuna göre bir fark olduğu; hemşehrilik bilincinde ise hem Sultangazi'ye gelmeden önceki işe hem de eşlerin yakınlık durumuna göre farklılık olduğu tespit edilmiş, buna bağlı olarak hangi gruplar arasında farklılığın olduğunu belirlemek için Tukey analizi yapılmış ve bu analiz neticesinde kentleşme bilincinin, okuryazar olmayanlar ile ilkökul mezunu olanlar arasında ve okur yazar olmayanlar ile lise mezunu olanlar arasında farklılık arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca hemşehrilik bilinci ise, hem hayvancılıkla uğraşanlar ile işsiz olanlar arasında ve hayvancılıkla uğraşanlar ile aynı işte olanlar arasında hem de evli olmayanlar ile akraba olanlar arasında ve evli olmayanlar ile yakınlık durumu olmayanlar arasında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, hemşehri derneklerinin kentleşme üzerinde etkisinin olmadığı; aksine kentlerde, gelinen (göç ettikleri kentlerin) bölgenin gelenek, görenek ve kültürünün göç edilen kentte yaşatılması hususunda derneklerin büyük etkisinin olduğu, diğer bir ifade ile hemşehri derneklerinin hemşehrilik bilinci üzerinde ise etkisinin olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

ABADAN-UNAT, Nermin, Ruşen KELEŞ, Rinus PENNİNIX, Herman Van RENSELAAR, Leo Van VELZEN, Leyla YENİSEY, **Uluslararası İşçi Göçünün Boğazlıyan İlçesindeki Etkileri Üzerine Bir İnceleme Göç ve Gelişme**, Ankara, Simurg Kitabevi, Basım Yılı Yok.

BAĞDATLI, Selahattin(2002), **Hukuk Sözlüğü**, İstanbul, Derin Yayınları.

BAL, Hüseyin (2006), **Kent Sosyolojisi**, Isparta, Fakülte Kitabevi.

ÇAYMAZ, Birol (2005), "İstanbul'da Niğdeli Hemşehri Dernekleri", **European Journal of Turkish Studies**, Sayı: 2, s.1-33.

ÇOLAKOĞLU, Elif (2003), "Kentsel Yoksulluk", **Yerel ve Kentsel Politikalar**, Ed.M. Akif ÇUKURÇAYIR, Ayşe TEKEL, Konya, Çizgi Kitabevi, s.463-490.

DEMİR, Kemal, Suat ÇABUK (2010), "Türkiye'de Metropolitan Kentlerin Nüfus Gelişimi", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 28, s.193-215.

DOĞAN, Mehmet, Zerrin TOPRAK (2009), "Kentte Hemşehri Dernekleri", **Kentleşme Şurası 2009**, Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu 9, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ankara, s.30-31.

GENÇ, Yusuf (2008), "Kent'in Sosyal Değişiminde Yöresel Kültürlerin (Hemşehri Dernekleri) Rolü", Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 27 Haziran 2008 Tarihli Yöresel Kültürler Sempozyumu, <http://www.kocaeliydinlarocagi.org.tr/Yazi.aspx?ID=528>, (22 Şubat 2012).

GÜÇLÜ, Sevinç Özen (2002), **Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci**, Ankara, Altan Matbaacılık Yayıncılık.

GÜNER, Mehmet (2012), **Yöneticilerin Kişisel Değerlerinin Çevre Muhasebesi Tutumlarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum.

İŞİK, Oğuz, M. Melih PINARCIĞLU (2005), **Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği**, İstanbul, İletişim Yayınları.

KAYA, Erol (2008), "Metropolitan Kent Yönetimi", **Yerel Siyaset Dergisi**, No: 30, s.11-13.

KAYGALAK, Sevilay (2009), **Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme**, Ankara, Dipnot Yayınları.

KELEŞ, Ruşen (2000), **Kentleşme Politikası**, Ankara, İmge Kitabevi.

KOÇAK, Yüksel, Elvan TERZİ (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 3, Sayı 3, s.163-184.

KÖSE, Aynur (2008), “Küreselleşme Çağında Bir Aidiyet Zemini ve Örgütlenme Şekli Olarak Hemşehrilik”, **Akademik İncelemeler**, Sayı: 1, s.221-232.

KURTOĞLU, Ayça (2012), “Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, No: 1, s.141-169.

ÖZER, İnan (2004), **Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme**, Bursa, Ekin Kitabevi.

PARLAK, Bekir (2011), **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, Bursa, MKM Yayıncılık.

SAGLAM, Serdar (2006), “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme,” **Türkiyat Araştırmaları**, Sayı: 5, s.34-44.

ŞAHİN, Yusuf (2010), **Kentleşme Politikası**, Trabzon, Murathan Yayınevi, 2010.

TEKŞEN, Adnan, **Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik Ankara’daki Malatyalılar Örneği**, Ankara, DPT Yayın No: 2669.

YILMAZ, Ejder (2004), **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, Yetkin Yayınları.

TERZİ, Elvan (2012), **Türkiye’de Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Ve Hemşehrilik Bilinci Üzerindeki Etkisi: İstanbul/Sultangazi’deki Karşlı Hemşehri Dernekleri Örneği**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars.

TÜİK 31 ARALIK 2011 Tarihli Veriler: <http://www.teknobaz.com/> 2012/01/27/2012-yili-itibariyle-turkiyenin-ve-illerin-nufusu-kactir-tuik/ (25 Mayıs 2012).